

Kamienie przeciw czołgom. Powstanie berlińskie (1953)

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Cytat za: artykuł *Powstanie ludowe w NRD 17.06.1953. Pierwszy zryw wolności w obozie komunistycznym*, K. Ruchniewicz, red. R. Romaniec, dw.com.
- Cytat za: artykuł „*Jeśli masy robotników nie rozumieją partii, to winna jest partia, a nie robotnicy*”. *Powstanie antykomunistyczne w NRD w czerwcu 1953 r.*, K. Ruchniewicz, Blog i historia, 2013.

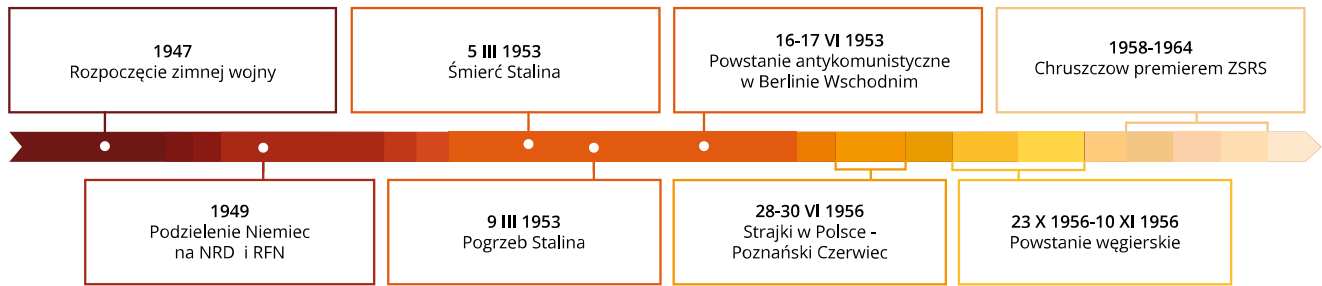
- Cytat za: artykuł *Chodźcie z nami*, J. Trenkner, tygodnikpowszechny.pl.

Kamienie przeciw czołgom. Powstanie berlińskie (1953)

Radziecki czołg T-34-85 w Berlinie Wschodnim podczas powstania czerwcowego.
Źródło: Bundesarchiv, B 145 Bild-F005191-0040/Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

„Powstanie wyparte” – tak historyk Krzysztof Ruchniewicz nazwał wydarzenia w komunistycznej Niemieckiej Republice Demokratycznej z 1953 r. Wówczas mieszkańcy NRD masowo zbuntowali się przeciwko komunistycznej władzy i tylko brutalna sowiecka interwencja ocaliła reżim komunistów przed upadkiem. „Wśród Polaków to powstanie w ogóle nie funkcjonuje. Przykładamy dużą wagę do tradycji powstań i walki o niepodległość – posłużę się wręcz sloganem »za waszą i naszą wolność« – ale powstanie w NRD w żaden sposób nie utkwiło w polskiej pamięci zbiorowej” – przekonywał Ruchniewicz. Za „wyparcie” powstania odpowiedzialne są polskie władze komunistyczne, które jak ognia obawiały się powtórki scenariusza wschodnioniemieckiego nad Wisłą. Z kolei dla Niemców powstanie z 1953 r. stanowi niezwykle ważne wydarzenie – symbol tradycji wolnościowych oraz przykład solidarności w walce o wolność, demokrację i praworządność. Powstanie niemieckie jednakże zdecydowanie na pamięć Polaków zasługuje. Był to bowiem pierwszy – na tak ogromną skalę – zryw społeczny przeciwko komunistycznej władzy w bloku państw zależnych po II wojnie światowej od ZSRS.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Dowiesz się, dlaczego wschodni Niemcy z NRD mieli dość komunistycznej władzy zaledwie po kilku latach od jej ustanowienia.
- Rozstrzygniesz, czy powstańcy berlińscy mieli szansę wygrać.
- Wyobrazisz sobie, że jesteś scenarzystą filmu dokumentalnego dla młodzieży o wydarzeniach z 1953 r.
- Przeprowadzisz „research” – zbierzesz relacje świadków, zgromadzisz fotografie, zastanowisz się nad tytułami poszczególnych odcinków.
- Wyjaśnisz, jakie znaczenie miało powstanie berlińskie z 1953 r.

Czerwone Niemcy

Czołowy polityk Niemieckiej Republiki Demokratycznej Walter Ulbricht był jednym z najdłużej utrzymujących się przy władzy przywódców komunistycznych. Funkcję I sekretarza Socjalistycznej Partii Jedności (SED) pełnił w latach 1950–1971. Zwróć uwagę na charakterystyczny spiczasty kształt brody Ulbrichta. Kiedy w Berlinie Wschodnim 16 czerwca 1953 r. wybuchło antyrządowe powstanie, demonstranci wznosili okrzyki „Szpicbródka musi odejść!”.

Źródło: Bundesarchiv, Bild 183-08618-0005 / Sturm, Horst/
Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Republika Federalna Niemiec (RFN). W NRD niepodzielną władzę sprawowała **SED** (Niemiecka Socjalistyczna Partia Jedności). Funkcję przywódcy partii pełnił Walter Ulbricht, bezwzględnie lojalny wobec Stalina. Pod jego wodzą komuniści wprowadzali w NRD reformy wzorowane na rozwiązaniach sowieckich: **kolektywizację wsi**, nacjonalizację przemysłu oraz intensywną **industrializację**. Jednocześnie Niemcy wschodni podlegali głębokiej **indoktrynacji** oraz **inwigilacji** służb specjalnych – **Stasi**. Początkowo część Niemców pogodziła się z rządami komunistów, pomimo trudnych warunków życia spowodowanych skutkami wojny oraz naciskiem władz na rozbudowę przemysłu ciężkiego. Uważali oni, że nowa władza skutecznie zapobiegnie odrodzeniu się wpływów nazistowskich oraz przekształci Niemcy w państwo pokojowe. Nie oznaczało to jednak

Nazistowskie Niemcy poniosły sromotną klęskę w drugiej wojnie światowej. Wielka Trójka podczas spotkania w Poczdamie pod Berlinem (17 lipca – 2 sierpnia 1945 r.) przesądziła o podziale kraju na cztery strefy okupacyjne: sowiecką, amerykańską, brytyjską i francuską. Podczas gdy mocarstwa zachodnie w swoich strefach okupacyjnych wspierały procesy demokratyzacji Niemiec, Sowietów w swojej strefie umacniali rządy komunistyczne. Jednocześnie władze ZSRS prowadziły surową politykę: utrzymywały w kraju swoje wojska, wybierały potężne **reparacje**, a nawet wywoziły na wschód całe fabryki wraz z załogami. Stalin nie rezygnował przy tym z planów przejęcia kontroli nad całym Niemcami. W tym celu starał się wykorzystać **blokadę Berlina**, podobnie jak całe Niemcy podzielonego między cztery zwycięskie mocarstwa. Zdecydowana postawa USA i Wielkiej Brytanii uniemożliwiła sowietyzację całych Niemiec, nie zapobiegła jednak rozpadowi kraju. Jesienią 1949 r. powstały dwa państwa: komunistyczna Niemiecka Republika Demokratyczna (NRD) i demokratyczna

bezwartunkowego wsparcia Niemców dla poczynañ komunistów. Świadczyła o tym wielka emigracja z NRD do RFN. To „głosowanie nogami” przybrało charakter niepokojący dla władz komunistycznych: w 1952 r. uciekło na Zachód aż 181 tys. osób, a w 1953 ta liczba niemal się podwoiła. Uciekinierów, głównie ludzi młodych i dobrze wykształconych, nie odstraszył nawet utworzony z inicjatywy władz pas kontrolny wzdłuż granicy z RFN, którego przekroczenie groziło aresztem, a także śmiercią.

„74 przedsiębiorstwa wróciły do ludu – do przodu na nowe budowy!” – głosił napis na propagandowym plakacie SED z 1947 r. Zauważ, że zgodnie z duchem propagandowej sztuki socrealizmu artysta przedstawił młodych, energicznych, pełnych zapału i poświęcenia dla partii ludzi. Jaki termin oznacza osiągnięcie, którym chwalili się w pierwszej części sloganu zamieszczonego na plakacie komunistów?

Źródło: Helmuth Ellgaard (1913–1980)/Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Gniew ludu

Niezadowolenie społeczeństwa z rządów komunistów dało o sobie wyraźniej znać po śmierci Stalina w marcu 1953 r. Śmierć wodza wywołała rozprężenie w całym obozie państw komunistycznych. Nowe władze w Moskwie wycofywały się z polityki masowych represji, terroru, łagodziły cenzurę, zapowiadały większy nacisk na rozwój przemysłu lekkiego. Sowieci nalegali, aby podobne działania podejmowali przywódcy w innych krajach bloku komunistycznego. Zgodnie z nowym kursem władze NRD przyznały się do niektórych „błędów” okresu stalinizmu. Niemniej nikt nie został pociągnięty do odpowiedzialności za nadużycia władzy. Jednocześnie narastające niezadowolenie z rządów SED nie powstrzymało władz przed podjęciem kolejnej kontrowersyjnej decyzji. W maju 1953 r. rząd podniósł normy pracy. W praktyce oznaczało to wydłużenie czasu pracy bez poprawy jej warunków oraz podwyżek pensji. Niezadowolenie potęgował niesprawiedliwy w mniemaniu robotników system płac, który faworyzował działaczy

partyjnych. Robotnicy oburzali się na funkcjonowanie odrębnych, lepiej zaopatrzonych sklepów dla pracowników aparatu władzy. W drugiej połowie maja 1953 r. w kraju zaczęły pojawiać się pierwsze ogniska strajkowe. Władza jednak traktowała utrzymanie znienawidzonych norm pracy jako punkt honoru i nie zamierzała w tej kwestii ustępować. Sytuacja stała się poważna, gdy 15 czerwca 1953 r. pracę przerwali robotnicy budowlani z alei Stalina w Berlinie Wschodnim, jednej z najbardziej prestiżowych „budów socjalizmu” w NRD. Następnego dnia budowlancy ruszyli w stronę siedziby władz, aby przedstawić swoje racje.

“ „Do rządu! Na Leipzigerstrasse! – to hasła – wspominał Heinz Brandt, jeden z uczestników wydarzeń – które rozlegały się ze wszystkich stron. Policjanci regulujący ruch stali speszeni i bezradni, oblewały ich fale ludzi, którzy sami jeszcze nie wierzyli, jeszcze nie pojmowali, co się tu dokonuje. Demonstracja rosła w oczach, przeradzając się w powszechne powstanie”

Cytat za: artykuł „Jeśli masy robotników nie rozumieją partii, to winna jest partia, a nie robotnicy”. Powstanie antykomunistyczne w NRD w czerwcu 1953 r., K. Ruchniewicz, Blog i historia, 2013.

Zaskoczony, zdezorientowany i wystraszony skalą manifestacji Walter Ulbricht nie odważył się podjąć rozmów z robotnikami. Wzburzeni tym manifestanci zaczęli domagać się już nie tylko zniesienia norm oraz poprawy warunków materialnych, ale także dymisji rządu oraz przeprowadzenia wolnych wyborów.

Czołgi na ulicach

Prasa zachodnioniemiecka publikowała liczne materiały z wydarzeń, do których doszło w czerwcu 1953 r. w NRD. Wciąż stosunkowo łatwo było przedostać się z zachodniej części Berlina do Berlina Wschodniego. Wspólna była chociażby linia metra, zdarzały się przypadki, że Niemcy wschodni pracowali lub uczyli się w zachodniej części miasta. Podczas manifestacji 17 czerwca w tłumie protestujących można było zatem spotkać zachodnich berlińczyków, w tym także dziennikarzy. Powyższe zdjęcie przedstawiające maszerujących manifestantów ukazało się w prasie zachodnioniemieckiej. Wydawcy zadbali o retusz twarzy, aby nie można było ich zidentyfikować.

Jak sądzisz, dlaczego?

Źródło: Juni-Aufstand. Dokumente und Berichte über den Volksaufstand in Ostberlin und in der Sowjetzone, hrsg. vom Bundesministerium für gesamte Fragen, b.m. i r.w., 11., tylko do użytku edukacyjnego.

Kulminacja buntu nastąpiła 17 czerwca 1953 r. Wówczas robotnicy z całego Berlina Wschodniego nie podjęli pracy. Zamiast tego nad ranem zaczęli się schodzić na olbrzymią manifestację, aby przemarszerować pod siedzibę rządu. Dominowały bojowe nastroje. Po drodze robotnicy rozbrajali policjantów, palili flagi NRD oraz inne symbole komunistyczne, niszczyli marksistowskie książki. Pojawiły się także hasła zjednoczenia Niemiec. Manifestacja przybierała charakter antykomunistycznego powstania, a bunt berlińczyków szybko zaczął się rozprzestrzeniać po całym kraju. Wobec bierności i apatii Waltera Ulbrichta, którego sytuacja przerosła, inicjatywa przeszła w ręce sowieckie. Radziecki ambasador Władimir Siemionow nakazał przewieźć sparaliżowane strachem kierownictwo SED do radzieckich koszar w dzielnicy Karlshorst. Następnie Sowieci przystąpili do rozwiązań siłowych. Pierwsze strzały w kierunku manifestantów oddali wprawdzie funkcjonariusze lokalnej policji, jednak do akcji przystąpiły sowieckie czołgi. Kiedy ludzie nie ustępowali przed czołgami dobrowolnie, żołnierze sowieccy otwierali w kierunku cywilów ogień. O godzinie 13.00 przez radio i uliczne megafony rozbrzmiała informacja o wprowadzeniu w kraju stanu wyjątkowego.

17 czerwca 1953 r. w południe na Leipziger Strasse , gdzie znajdowała się siedziba rządu NRD, wjechały radzieckie czołgi. Zauważ, że początkowo nie wzbudziło to zaniepokojenia ani popłochu wśród berlińczyków. Wiele Niemców miało nadzieję, że ZSRS poprze ich słuszny protest.

Oceń te nadzieje berlińczyków.

Źródło: dostępny w internecie: wyborcza.pl, tylko do użytku edukacyjnego.

Mimo że część berlińczyków próbowała stawiać opór, do wieczora Sowieciom udało się stłumić bunt. Równolegle jednak antysystemowe rozruchy rozlały się na prowincję. Mieszkańcy NRD mieli dobre rozeznanie w sytuacji w Berlinie Wschodnim, chociaż rządowe media nie informowały o protestach. Relacjonowało je natomiast amerykańskie, niemieckojęzyczne [radio RIAS](#), nadające z Berlina Zachodniego, co przyczyniło się do rozprzestrzenienia powstania poza stolicę. 17 czerwca 1953 r. zastrajkowały wielkie zakłady Leuna w Halle, zakłady Buna koło Merseburga oraz sztandarowe budowy socjalizmu, m.in. kombinat metalurgiczny im. Józefa Stalina w Stalinstadt (obecnie Eisenhüttenstadt) nad Odrą. Powstańcy szturmowali siedziby Stasi i więzienia. W niektórych miejscowościach udawało im się nawet opanowywać miejscowe siedziby władz partyjnych (np. w Jenie, Bitterfeld i Görlitz). Najdłużej zamieszki trwały w Berlinie Wschodnim, Halle i Magdeburgu. Spontaniczne strajki i masowe demonstracje wybuchały nie tylko w ośrodkach miejskich i środowiskach robotniczych, ale także na wioskach, zagrożonych polityką kolektywizacji. Częściowo manifestacje wsparła także inteligencja, zwłaszcza techniczna. Łącznie zamieszki objęły ponad 700 miejscowości, a w protestach uczestniczyło ok. miliona Niemców. Podobnie jak w Berlinie również na prowincji kres rozruchom przyniosła zdecydowana i szybka interwencja wojsk sowieckich oraz aresztowania przywódców strajkowych przez niemiecką policję i Stasi. Skuteczną akcją Sowieców ułatwił brak koordynacji wśród manifestujących. Mimo to Armia Czerwona użyła przeciwko powstańcom olbrzymiej siły szesnastu dywizji. Najczęściej jednak wystarczała sama demonstracja mocy Armii Czerwonej, aby jeszcze 17 czerwca 1953 r. przerwać manifestacje.

Powstańcy rzucają kamieniami w sowieckie czołgi na ulicy w Berlinie Wschodnim.

Oceń, czy taka forma walki mogła przynieść powstańcom zwycięstwo.

Źródło: Simon Laird, Flickr, licencja: CC BY-NC-ND 2.0.

Bilans powstania

Sowiecki czołg na ulicy Lipska, jednego z największych miast NRD. Zwróć uwagę na tłumy na ulicach świadczące o masowym charakterze protestu Niemców Wschodnich 17 czerwca 1953 r., również poza Berlinem Wschodnim.

Źródło: Wikimedia Commons, Bundesarchiv_Bild_175-14676, licencja: CC BY-SA 3.0.

Powstanie 1953 r. w NRD przyniosło tragiczne skutki dla mieszkańców kraju. Podczas walk życie straciło 60–80 demonstrantów. Osiemnastu pozostałych sądy wojskowe skazały w późniejszym okresie na rozstrzelanie. Ponadto do więzień trafiło ok. 2 tys. osób. Stan wyjątkowy w NRD trwał miesiąc, ale represje przedłużyły się aż do połowy 1955 r. Walter Ulbricht dzięki interwencji sowieckiej zdołał utrzymać się u steru rządów. Wschodnioniemiecki przywódca przekonał członków partii, że odpowiedzialność za powstanie ponoszą reformatorzy. Takie stanowisko zapowiadało umocnienie się totalitarnych metod sprawowania władzy w przyszłości mimo zniesienia znienawidzonych norm.

Powstanie ukazało również jednak potężną skalę niezadowolenia Niemców z dotychczasowej polityki komunistów, których rządy ocaliły jedynie radzieckie „tanki” (czołgi). Aby uchronić się przed następnym powstaniem, niemieccy komuniści rozbudowali sieć tajnych informatorów oraz wzmocnili siłę aparatu bezpieczeństwa. Niepokornym

pozostawała ryzykowna możliwość „głosowania nogami” – ucieczki z NRD do RFN. Takie rozwiązanie wybrały kolejne dziesiątki tysięcy Niemców, wyrażając tym samym sprzeciw wobec dyktatury SED. Powstanie w NRD zakończyło się porażką, ale warto o nim pamiętać, gdyż był to pierwszy masowy bunt przeciwko totalitarnemu reżimowi komunistycznemu w krajach bloku wschodniego. Trzy lata po stłumieniu powstania w NRD doszło do masowych wystąpień ludności przeciwko komunistycznej dyktaturze w Polsce i na Węgrzech.

Słownik

blokada Berlina

wprowadzony przez ZSRS w latach 1948–1949 zakaz ruchu i przewozu towarów z Berlina i do niego drogą morską i lądową; represja za przeprowadzenie w Zachodnich Niemczech reformy walutowej; w czasie blokady transport zaopatrzenia do Berlina odbywał się „mostem powietrznym” z USA i Wielkiej Brytanii

indoktrynacja

(z łac. *doctrina* – nauka) świadomy i systematyczny proces, którego celem jest wpojenie człowiekowi określonych przekonań, zwłaszcza religijnych, politycznych lub społecznych, wykorzystujący propagandę stosowaną przez środki masowego przekazu oraz system oświaty

industrializacja

rozwój gospodarczy kraju w kierunku przemysłowym; zwiększenie udziału przemysłu w gospodarce państwowej

inwigilacja

tajne pilnowanie kogoś, nadzór nad kimś

kolektywizacja wsi

(z łac. *collectivus* – kolektyw, wspólnota) przekształcanie indywidualnych gospodarstw rolnych w spółdzielnie rolnicze

radio RIAS

(niem. *Rundfunk im amerikanischen Sektor*, Radio w amerykańskim sektorze) rozgłośnia radiowa z siedzibą w Berlinie Zachodnim, działała w latach 1946–1993 pod kontrolą rządu amerykańskiego; nadawała dwa programy radiowe oraz program telewizyjny; program rozgłośni przeznaczony był dla mieszkańców Berlina, jak również pozostałych miast Niemieckiej Republiki Demokratycznej, będąc elementem rywalizacji propagandowej

z blokiem komunistycznym prowadzonej podczas zimnej wojny; rozgłosnia była zagłuszana przez władze NRD do 1976 r.

reparacje

(łac. *reparatio* – naprawa) rekompensaty finansowe za straty i szkody spowodowane przez działania wojenne

SED

(niem. *Sozialistische Einheitspartei Deutschlands*, SED, Socjalistyczna Partia Jedności Niemiec, SPJN) partia polityczna sprawująca rządy w Niemieckiej Republice Demokratycznej; założona w 1946 r., rozwiązana w 1990

Stasi

(niem. *Staatssicherheitsdienst*, Państwowa Służba Bezpieczeństwa) powszechne określenie policji politycznej w Niemieckiej Republice Demokratycznej; wyłączona spod kontroli parlamentarnej inwigilowała wszystkie dziedziny życia obywateli

Słowa kluczowe

Berlin Wschodni, Berlin Zachodni, NRD, powstanie, RFN, propaganda, SED, sowietyzacja, Stasi

Bibliografia

P. Johnson, *Historia świata od roku 1917 do lat 90-tych*, Warszawa 1992.

J. Krasuski, *Europa Zachodnia po II wojnie światowej – dzieje polityczne*, Poznań 1990.

W. Laqueur, *Historia Europy 1945–1992*, Londyn 1993.

Mapa interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą, a następnie wykonaj polecenia.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o. na podstawie plakatu „Powstanie ludowe 17 czerwca 1953”, Federalne Centrum Służby Krajowej; Fundacja Dom Historii; EB no. 1993/10/1667; dostępny na hdg.de, licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Wykorzystując informacje z mapy, podaj pięć przymiotników, które opisywałyby charakter powstania 1953 r.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Rozstrzygnij, czy bunt w NRD w 1953 r. miał charakter antysystemowy. Uzasadnij odpowiedź.

Twoja odpowiedź

Polecenie 4

O wydarzeniach Niemcy dowiadawali się z radia. Wyobraź sobie, że jesteś dziennikarzem radiowym. Przygotuj raport z wydarzeń 17 czerwca 1953 roku.

Twoja odpowiedź

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wyobraź sobie, że jesteś scenarzystą i pracujesz nad scenariuszem filmu dokumentalnego o wydarzeniach 17 czerwca 1953 r. w Niemczech Wschodnich. Aby jak najlepiej przygotować się do pracy, przeprowadzasz „research” – gromadzysz potrzebne materiały.

Na początek uporządkuj swoją wiedzę o faktach dotyczących początków Niemieckiej Republiki Demokratycznej oraz początków zimnej wojny. Dopasuj wydarzenia do dat.

25.06.1950

Początek wojny w Korei

2.08.1945

Powstanie Bizonii

7.09.1949

Koniec konferencji w Poczdamie

8.05.1945

Powstanie RFN

30.06.1946

Śmierć Stalina

5.03.1953

Początek blokady Berlina

24.06.1948

Powstanie NRD

16.06.1949

Kapitulacja Niemiec

5.03.1946

Przemówienie Churchilla w Fulton

24.08.1949

Referendum ludowe w Polsce

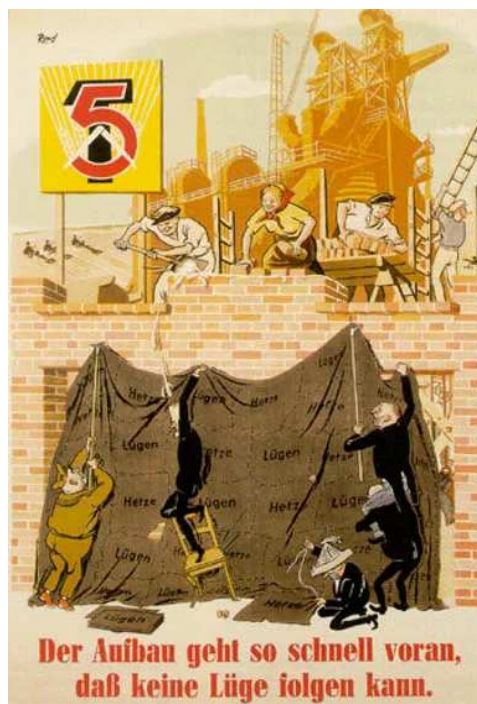
1.01.1947

Powstanie NATO

Ćwiczenie 2

Oto jeden z plakatów, który pojawi się w twoim filmie.

Plakat propagandowy NRD obrazujący uprzemysłowienie kraju. Podpis pod plakatem: „Odbudowa idzie tak sprawnie, że nie nadąża za nią żadne kłamstwo”. Napisy na kotarze: „Kłamstwo” i „Nagonka”.

Źródło: dostępny w internecie: krzysztofruchniewicz.eu, tylko do użytku edukacyjnego.

Objasnij widoczne na plakacie elementy symboliczne.

postaci w dolnej części plakatu

przedstawiciele społeczeństwa Niemiec
Wschodnich zaangażowani
w odbudowę kraju

konstrukcja w tle

symbolizuje oszczerstwa i kłamstwa,
którymi Zachód próbuje przesłonić
(rzekome) sukcesy powojennej
odbudowy Niemiec Wschodnich

postaci murarzy

Zachodni politycy i wojskowi

kotara

imponujące efekty komunistycznej
odbudowy kraju ze zniszczeń
wojennych

Wybierz najtrafniejsze przesłanie plakatu.

- ☐ Politycy zachodni usiłują przejąć kontrolę nad zajętymi odbudową kraju Niemcami ze wschodu.
- ☐ Propaganda komunistyczna w przesadny sposób ukazuje sukcesy władz w powojennej odbudowie kraju.
- ☐ Należy oddzielić murem Niemcy Wschodnie od Niemiec Zachodnich.
- ☐ Powojenna odbudowa Niemiec Wschodnich następuje w sposób imponujący, chociaż zachodnia propaganda usilnie próbuje umniejszać osiągnięcia NRD.

Rozstrzygnij i uzasadnij, czy przesłanie plakatu skierowane jest do opinii publicznej na Zachodzie, czy też do mieszkańców NRD.

Udało ci się dotrzeć do świadków historii, uczestników wydarzeń z 1953 r. Opracuj listę trzech pytań do:

a) mężczyzny z Lipska w białym stroju – spogląda w stronę fotografa w lewym dolnym rogu (fotografia A), obok przejeżdża sowiecki czołg; zdjęcie z 17 czerwca 1953 r.;

Fotografia A

Źródło: Bundesarchiv, Bild, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje pytania

b) mężczyzny, który w młodości został uwieczniony na fotografii (fotografia B) na czele pochodu socjalistycznej młodzieży; chodzi o młodzieńca w długich spodniach, który wspólnie z dwójką towarzyszy niesie propagandowe hasło: „Nasza odpowiedź na prowokację: mocne zaufanie dla rządu!”; demonstracja odbyła się w Berlinie Wschodnim 26 czerwca 1953 r.;

Fotografia B

Źródło: Bundesarchiv, Bild, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje pytania

c) żołnierza radzieckiego, który odbiera kwiaty po udanej interwencji.

Fotografia C

Źródło: Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje pytania

Ćwiczenie 4

Telewizja i platformy cyfrowe mają do zaoferowania mnóstwo interesujących seriali. Aby przyciągnąć widzów do nowego serialu, należy zadbać o atrakcyjne tytuły serii oraz poszczególnych odcinków.

Zaproponuj przykuwający uwagę tytuł swojego serialu oraz tytuły pięciu odcinków.

Tytuł serialu

Tytuł pierwszego odcinka

Treść

Tytuł drugiego odcinka

Treść

Tytuł trzeciego odcinka

Treść

Tytuł czwartego odcinka

Treść

Tytuł piątego odcinka

Treść

Ćwiczenie 5

Postaw się w roli berlińskiego robotnika. Czy decydujesz się przystąpić się do protestu 17 czerwca 1953 r.? Rozważ „za” i „przeciw” takiej decyzji. Przedstaw po trzy argumenty.

Argumenty za

1.

2.

3.

Argumenty przeciw

1.

2.

3.

Ćwiczenie 6

Postaw się w roli Waltera Ulbrichta. Jest 16 czerwca 1953 r. W kraju rozpoczynają się masowe protesty antyrządowe. Rozważ podane niżej możliwe rozwiązania kryzysowej sytuacji, a następnie przedstaw po dwa argumenty przemawiające za ich zastosowaniem oraz przeciw zastosowaniu.

A. Prośba o interwencję militarną ZSRS.

B. Rozmowy z robotnikami w celu porozumienia.

Przypomnij, jaką postawę ostatecznie przyjął Walter Ulbricht. Przedstaw własną ocenę jego postawy. Uzasadnij swoją opinię.

--

Przeczytałeś/przeczytałaś artykuł prasowy, który wzbogacił twoją wiedzę o atmosferze powstania 1953 r. Napisał go niemiecki dziennikarz Joachim Trenkner, który jako licealista wziął udział w buncie 17 czerwca 1953 r. w swym rodzinnym miasteczku w Turyngii. Uważasz, że warto wykorzystać fragmenty tego tekstu w twoim filmie dokumentalnym. Niestety ręcznie przepisane na różnych kartkach fragmenty się pomieszały i teraz trzeba je ułożyć we właściwej kolejności. Ułóż fragmenty wywiadu tak, aby stanowiły spójną całość.

Nagle jeden z czołgów staje w płomieniach. Padają strzały, najpierw ponad głowami demonstrantów – czy może już: powstańców. Potem w tłum. Padają zabici i ranni. Na placu Poczdamskim i w okolicy Bramy Brandenburskiej ginie co najmniej dwunastu. Licznych rannych zbierają sanitariusze z zachodniobерlińskich karettek pogotowia. [...]

„Nagle na horyzoncie pojawia się pierwszy sowiecki czołg. Ludzie uciekają w kierunku pobliskiego placu Poczdamskiego, przez który przebiega granica sektorów alianckich i sektora sowieckiego. Ale starcia – jakże nierówne – eskalują także w innych miejscach. Płoną budynki. Demonstranci rzucają kamieniami w czołgi. Wygląda na to, że wojska sowieckie wkraczają do akcji w całym mieście; kolejne kolumny czołgów zmierzają do centrum i zajmują stanowiska wzdłuż granicy sektorów.”

„17 czerwca. Już około godziny dziesiątej przed siedzibą rządu NRD gromadzi się tłum. Szacowany początkowo na jakieś osiem tysięcy ludzi, błyskawicznie rośnie – ze wszystkich dzielnic ciągną do centrum strumienie ludzi. Tylko z Hennigsdorf, na północ od Berlina, przybywa sześć tysięcy robotników z tamtejszych stalowni, by wspomóc kolegów ze stolicy. Trasa ich marszu prowadzi częściowo przez Berlin Zachodni, tak jest szybciej – tutaj demonstrantów eskortują zachodniobерlińscy policjanci.”

„Nastroje są znacznie bardziej radykalne niż poprzedniego dnia. Okazuje się, że w nocy wschodnioniemiecka Volkspolizei (Policja Ludowa) ściągnęła trzy wozy pancerne; zajęły stanowiska w okolicy gmachu rządu, straszą lufami karabinów maszynowych. Ale demonstrantów nie wystraszą. Lecą pierwsze kamienie, rwane z bruku; okna w rządowym gmachu nie mają już szyb. Pojawiają się milicjanci z pałkami, biją. Są nawet – nowość – działka wodne. Ale niewiele to pomaga. Wydaje się, że rząd traci kontrolę nad sytuacją.”

„Tego dnia rewolta rozlewa się na prawie całą NRD. Strajkuje ponad 450 tys. robotników w sześciuset zakładach. Gdziekolwiek powstają komitety strajkowe,

gotowe przejąć władzę. Kolejne setki tysięcy wychodzą na ulice – nie tylko w większych miastach, ale także na prowincji. Jak w Mühlhausen w Turynii, gdzie gniewny tłum również żąda wolnych wyborów. Władza wymyka się z rąk NRD-owskich komunistów – sowieckie wojska interweniują więc nie tylko w Berlinie. Bywa, że czołgi otaczają nawet buntownicze wsie...”

Cytat za: artykuł *Chodźcie z nami*, J. Trenkner, tygodnikpowszechny.pl.

Zapoznaj się z fragmentami wywiadu, którego udzielił prof. Krzysztof Ruchniewicz, polski historyk specjalizujący się w najnowszej historii Niemiec oraz badacz stosunków polsko-niemieckich w XX w. Na podstawie wywiadu stwórz notatkę (pięć zdań) dotyczącą stosunku Polaków do powstania berlińskiego w 1953 r.

((Róża Romaniec: Określa Pan powstanie ludowe w NRD w 1953 roku „powstaniem wypartym”. Dlaczego?

Krzysztof Ruchniewicz: Tak je nazywam, bo wśród Polaków to powstanie w ogóle nie funkcjonuje. Przykładamy dużą wagę do tradycji powstań i walki o niepodległość – posłużę się wręcz sloganem „za waszą i naszą wolność” – ale powstanie w NRD w żaden sposób nie utkwilo w polskiej pamięci zbiorowej. Dlatego jest ono dla mnie wyparte.

R.R.: Dlaczego właściwie nie utkwilo w pamięci?

K.R.: To jest rzeczywiście ciekawe, zwłaszcza gdy uwzględnimy reakcje Polaków zaraz po powstaniu. Społeczeństwo polskie reagowało bowiem na nie bardzo przyjaźnie. Były to naturalnie reakcje zróżnicowane, ale biorąc pod uwagę, że minęło dopiero osiem lat od zakończenia II wojny światowej i można by się spodziewać wielu negatywnych wypowiedzi, działo się inaczej. Materiały źródłowe pokazują, że żywo się na ten temat dyskutowało, a społeczeństwo było dość dobrze poinformowane o przyczynach powstania.

R.R.: Skąd wtedy to dobre poinformowanie?

K.R.: W 1953 Polacy mieli dostęp do stacji radiowych, np. Wolnej Europy, a poza tym żyło wtedy jeszcze w Polsce wielu Niemców, którzy otrzymywali informacje od swoich rodzin. Polacy czytali też między wierszami w komunistycznej prasie, a ta sporo drukowała. Na tej podstawie wyciągano wnioski.

****R.R.:** Pan dotarł niedługo po 1989 do szeregu oryginalnych raportów z owego czasu. Opisują one przychylne reakcje społeczeństwa polskiego wobec powstania 1953 w NRD, ale też reakcje władz PRL. Jakie były te reakcje? **** K.R.:** Władze PRL szybko zareagowały i zleciły

swoim służbom intensywne obserwowanie społeczeństwa. Obawiano się, że także w Polsce może dojść do podobnych sytuacji. Tym bardziej że wcześniej też zapowiedziano podwyższenia norm, i to nawet wiele większe niż w NRD. Stąd obawa przed powtórzeniem wydarzeń. Oprócz obserwacji zalecano, by nie dopuszczać do spotkań i dyskusji w zakładach pracy. Kiedy okazało się, że powstanie ludowe w NRD trwało zaledwie kilka dni, władze PRL odetchnęły.

R.R.: Dlaczego [...] Polacy nie poszli wtedy na barykady jak w NRD?

K.R.: W Polsce sytuacja była bardzo złożona i większy terror. W NRD po powstaniu terror nieco złagodniał, natomiast w Polsce po śmierci Stalina się wręcz wzmocnił (nie tylko procesy biskupów, ale też uwięzienie kardynała Wyszyńskiego). Nie było wtedy raczej gotowości i takiego wrzenia w społeczeństwie, aby wywołać powstanie. Dochodzi do tego dopiero trzy lata później. Trzeba więc podkreślić, że obywatele NRD byli pierwszymi, którzy wystąpili przeciwko władzom komunistycznym.

Cytat za: artykuł *Powstanie ludowe w NRD 17.06.1953. Pierwszy zryw wolności w obozie komunistycznym*, K. Ruchniewicz, red. R. Romaniec, dw.com.

Notatka

Dla nauczyciela

Autor: Marcin Sawicki

Przedmiot: Historia i teraźniejszość, Historia

Temat: Kamienie przeciw czołgom. Powstanie berlińskie (1953)

Grupa docelowa:

liceum. Zakres podstawowy.

Podstawa programowa:

II. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Uczeń:

- 5. charakteryzuje powojenny problem niemiecki;
- 6. charakteryzuje zmiany w ZSRS po śmierci Stalina; opisuje wydarzenia w NRD w 1953 roku i na Węgrzech w 1956 roku i Czechosłowacji w 1968 roku.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się,
- kompetencje obywatelskie,
- kompetencje w zakresie przedsiębiorczości.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wymienia przyczyny powstania berlińskiego;
- ocenia, czy powstańcy berlińscy mieli szansę wygrać powstanie;
- rozstrzyga, czy powstanie miało charakter antysystemowy;
- wyjaśnia, jakie znaczenie miało powstanie berlińskie w dziejach Niemiec i Europy.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm,
- lekcja odwrócona.

Metody i techniki nauczania:

- pogadanka,
- miniwykład nauczyciela,

- praca z uczniem zdolnym,
- praca w grupach,
- metoda sytuacyjna.

Formy zajęć:

- praca całego zespołu klasowego,
- praca w grupach.

Środki dydaktyczne:

- tablica, pisak, komputer lub kilka stanowisk komputerowych.

Przebieg lekcji

Faza wstępna:

1. Przed lekcją: uczniowie powinni przypomnieć sobie tematy dotyczące sowietyzacji Europy Środkowo-Wschodniej, konferencji w Poczdamie oraz kryzysu berlińskiego. Nauczyciel wyznacza ucznia (lub grupę uczniów), który przygotuje prezentację multimedialną o skutkach powstania 1953 r.

Faza realizacyjna:

1. Rekapitulacja wtórna: uczniowie przypominają, jakie postanowienia względem Niemiec zapadły podczas konferencji w Poczdamie, oraz tłumaczą, dlaczego w 1949 r. doszło do podziału Niemiec na dwa państwa.
2. Krótki wykład nauczyciela: sytuacja w Niemczech Wschodnich przed wybuchem powstania 1953 r. Nauczyciel zapisuje na tablicy ważniejsze zagadnienia: polityka kolektywizacji wsi, industrializacja, masowa emigracja do RFN, ubóstwo, uprzywilejowanie kadry partyjnej, ustanowienia norm itp.
3. Metoda sytuacyjna. Jest czerwiec 1953 r. W NRD nastroje są rewolucyjne. Uczniowie wcielają się w robotników w Berlinie Wschodnim. Władza nie zamierza ustępować w kwestii norm pracy. Uczniowie podają propozycje, co można w tej sytuacji zrobić (np. rozpocząć masowy strajk, wzniecić powstanie, nic nie robić). Uczniowie wspólnie z nauczycielem zastanawiają się nad konsekwencjami poszczególnych decyzji.
4. Praca w grupach z multimedium. Uczniowie zapoznają się z mapą interaktywną, a następnie wykonują w czteroosobowych grupach polecenie 3: „O wydarzeniach Niemcy dowiadawali się z radia. Wyobraź sobie, że jesteś dziennikarzem radiowym. Przygotuj raport z wydarzeń 17 czerwca”.
5. Prezentacja uczniowska dotycząca skutków powstania 1953 r.

Faza podsumowująca:

1. Wnioski. Uczniowie ponownie wcielają się w rolę robotników z Berlina Wschodniego. Z perspektywy czasu – roku po zakończeniu powstania – oceniają, czy było warto podnieść bunt przeciwko władzy komunistycznej, i uzasadniają swoje zdanie.
2. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego uczniowie się nauczyli? Na koniec poleca chętnemu uczniowi podsumowanie i – jeśli to potrzebne – uzupełnia informacje.

Praca domowa:

1. Wykonaj w domu ćwiczenia niezrealizowane na lekcji.
2. Opracuj podsumowanie tematu „Kamienie przeciw czołgom. Powstanie berlińskie (1953)” w formie pytań do krzyżówki.

Materiały pomocnicze:

P. Johnson, *Historia świata od roku 1917 do lat 90-tych*, Warszawa 1992.

J. Krasuski, *Europa Zachodnia po II wojnie światowej – dzieje polityczne*, Poznań 1990.

W. Laqueur, *Historia Europy 1945–1992*, Londyn 1993.

krzysztofruchniewicz.eu

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Multimedium wykorzystane w fazie realizacyjnej lekcji (punkt 4).

Spis ilustracji nieopisanych

- Ćwiczenie 3 – Ilustracja A: Lipsk, 17 czerwca 1953; Bundesarchiv, Bild, Wikimedia Commons, lic. CC BY-SA 3.0.
- Ćwiczenie 3 – Ilustracja B: Demonstracja w Berlinie 26 czerwca 1953; Bundesarchiv, Bild, Wikimedia Commons, lic. CC BY-SA 3.0.
- Ćwiczenie 3 – Ilustracja C: Berlińczycy dziękują żołnierzom sowieckim za interwencję 17 czerwca 1953; Bundesarchiv, Bild, Wikimedia Commons, lic. CC BY-SA 3.0.